

Acte de vandalism și neglijență în bisericile de lemn din nord-vestul Transilvaniei

Ana-Irina MOTRONEA*

Every wooden church in Romania, as small as it is, as far hidden in the mountain villages, gathers an entire universe of grate technical knowledge, meaningful symbols, artistic emotions, local philosophy, all acting for the human need to relate to a higher force. At the time of their building they were made with effort, struggle but also with hope and devotion, filled with those craftsman's soul.

Although these churches were made of rather perishable materials they managed to outlast hundreds of years. Nowadays, many of them are forgotten, abandoned, neglected or even vandalised, actions that cause uncounted damage to the whole ensemble, monument and murals. The wooden churches in Romania should be acknowledged as our national identities and protected by the natural factors that endanger them but also by the human aggressions, in their various forms.

Keywords: wooden church, Transylvania, vandalism, neglect, ruins

Cuvinte cheie: Biserici de lemn, Transilvania, vandalism, neglijența, ruine

Bisericile de lemn din zona Transilvaniei, dar și cele din restul României suferă constant de pe urma agresiunilor omului, în diferitele sale forme. Apărute în urma anumitor necesități de cult, realizate cu greutate datorită situației acelor vremuri, din materiale sensibile la mediu, bisericile de lemn au fost însă ridicate cu dăruire și credință. Au reușit să reziste timpului, dovedind o bună tehnică de lucru, dar cu toate acestea, în prezent se transformă în ruine, una câte una, din cauza abandonului, neglijenței și lipsei de interes pentru ele.

Lipsa de cunoaștere privind monumentele, obiectele de artă și patrimoniu în general le scade importanța și face să dispară sentimentul de respect și prețuire. Această indiferență duce la degradarea și distrugerea bisericilor de lemn, prin abandonare sau vandalism, act vizibil în orice biserică de lemn vizitată. Distrugerea monumentelor sau obiectelor de patrimoniu reprezintă pe termen lung, distrugerea identității naționale și dispariția unor fragmente importante de istorie și de artă, fenomen din păcate ireversibil.

Principalii factori ce destabilizează bisericile de lemn sunt în conformitate cu materialele constitutive și tehnica destul de fragilă de pictură: umiditatea, factorii fizici, chimici, biologici, dezastrele naturale și factorul uman, divizat la rândul său în vicii de tehnică, intervenții necorespunzătoare, utilizare neadecvată, neglijență, abandon și vandalism.

Acțiunile întreprinse de om hotărăsc soarta acestor biserici și dănuirea lor. În timp ce îmbătrânirea este un fenomen firesc și constant, acțiunea factorilor de degradare, naturali sau artificiali, depinde în mare măsură de implicarea omului.

Majoritatea factorilor de degradare pot fi stopați, sau măcar încetiniți din evoluție, unii dintre ei chiar preveniți prin intervenții de specialitate. Primul pas ce ar opri evoluția agresivă a degradărilor, ar fi depistarea unei modalități prin care să se oprească accesul mult prea facil al persoanelor ce pot produce degradări serioase ansamblurilor picturale, mobilierului interior, sau oricărui alt element constitutiv. Obiectele religioase valoroase, icoanele, obiecte de cult, etc. pot fi chiar înstrăinate și fără prea mare dificultate. Viața unui monument și stabilitatea acestuia se pot prelungi în acest fel în mod considerabil, chiar dacă din diferite motive nu sunt posibile operațiuni complexe de conservare și restaurare.

Printre cele mai evidente și absurde degradări realizate de acțiunea omului asupra bisericilor de lemn se află manifestările vandale, acțiuni de distrugere deliberată cu bună știință, a unor bunuri de

* Asistent Universitar Doctorand, Universitatea de Artă și Design Cluj Napoca, secția Conservare și Restaurare;
e-mail: motronea_irina@yahoo.com

valoare. Acestea sunt frecvent întâlnite în cazul monumentelor religioase, majoritatea bisericilor purtând semnele specifice, indiferent dacă mai sunt folosite pentru servicii religioase, sau nu.

Vandalismul apare din numeroase motive: bravadă, sentimente de ură sau dezaprobare, cu caracter ideologic, din răzbunare, pentru ritualuri oculte, din frustrare sau doar ca o manifestare spontană, din dorința de a marca trecerea individului, fapt ce demonstrează de fiecare dată ignoranță, lipsă de educație și o profundă necunoaștere a valorii și însemnătății acestor mici biserici.

Deși monumentul suferă în ansamblu de pe urma acestor distrugerii, cele mai vizibil afectate sunt picturile interioare, în special cele din pronaos și naos. Pe suprafața pereților se observă zone cu inscripții, incizii, însemnări de nume sau date, desene, depuneri de substanțe străine, degradări cauzate de flăcările lumânărilor, eroziuni, etc. La fel de brutale sunt și smulgerea fâșiilor de pânză aplicată pe pereții interiori sau bolți, acoperirea picturii cu straturi succesive de vâruieli, sau inserarea cuielor de metal în suport pentru fixarea diferitelor obiecte de cult, în general fără valoare (icoane, candelă, cădelnițe), ștergere sau chiar obiecte de vestimentație (pălăriile, sau hainele enoriașilor ce participă la slujbe).

În zonele mediane ale pereților naosului și pronaosului și acolo unde biserica a avut într-o anumită perioadă cafas, se remarcă un aspect diferit al picturii față de restul bisercii. Atingerea frecventă a suprafeței cu mâinile, sau veșmintele crează o peliculă lucioasă, iar pictura capătă o înfățișare asemănătoare tehnicii uleiului. În unele biserici cum este cea din Chiraleș, Bistrița-Năsăud, aflată acum în muzeul în aer liber din Cluj-Napoca, peretele de vest, unde a fost o perioadă de timp amplasat cafas, a pierdut pictura aproape în întregime în urma inciziilor brutale făcute de enoriași sau vizitatori.

Problemele cu care se confruntă bisericile de lemn sunt numeroase și complexe, iar aceste manifestări conștiente de degradare sau cele provenite dintr-o lipsă totală de interes vin ca o încununare a situației precare în care se găsesc. Degradarea masivă a elementelor bisericilor, a obiectelor de cult din interior (icoane, iconostase, policandre, sfejnice, mobilier etc), a picturilor interioare sau pierderea totală sunt acțiuni ireversibile și cu ele dispar pentru totdeauna fragmente de istorie și de artă specific românești.

În anul 1926, arhitectul N. Ghika Budești spunea că „(..) în neștiința lor, ei nu-și dau seama ca aceste biserici noi, cât de mari și de pretențioase sunt, nu ajung nici de departe la frumusețea și valoarea artistică reală a micilor bisericuțe de lemn moștenite din epoci de credință, clădite de evlavioși creștini, de către meșteri însuflețiți de credința și mânați de tradiția moștenită din moși strămoși.

Ei nu știu că numai cu credința în suflet se poate face artă și că într-o vreme de materialism și semi cultură ca a noastră nu se poate năzui la așa ceva”¹.

BIBLIOGRAFIE:

BABOȘ, Alexandru. *Tracing a Sacred Building Tradition, Wooden Churches, Carpenters and Founders in Maramureș until the turn of the 18th century*, Norrköping, Lundș universitet, 2004.the 18th century, Norrköping, Lundș universitet, 2004.

CESARE, Brandi. *Teoria Restaurării*, Editura Merdiane, 1996.

DRĂGUȚ, Vasile. *Dicționar de artă medievală romanească*, Editura Științifică și enciclopedică, București, 1976.

GODEA, Ioan. *Biserici de lemn din România*, Editura Meridiane, 1996.

KNUT, Nicolaus. *The Restoration of Paintings*, Konemann, 1999.

MOLDOVEANU, Aurel. *Conservarea preventivă a bunurilor culturale*, Ministerul Culturii, Centrul de pregătire și formare a personalului din instituțiile de cultură, București, 1999.

Monumente istorice și de artă religioasă din arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, Arhiepiscopia Ortodoxa Română, Cluj Napoca, 1982.

¹ N. Ghika Budești, *Câteva biserici de lemn din Oltenia*. În: Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, anul XIX, Ramuri, Institutul de Arte Grafice, Craiova, 1926, pg. 9.

Foto 1 - Biserica de lemn din Agârbiciu, Cluj, naos, perete de sud, Sfinți Militari, zona inferioară unde se observă incizii ale unor nume și date în stratul de culoare.

Photo 1 - The wooden church from Agârbiciu, Cluj county; nave, south wall, Soldier Saints, lower area with visible incisions of names and dates into the colour layer.

Foto 2 - Biserica de lemn din Runcu Salvei, Bistrița-Năsăud, naos, perete de sud, detalii din Ciclul Duminicilor. Suprafața este acoperită de o substanță ignifugă aplicată direct pe pictură.

Photo 2 - The wooden church from Runcu Salvei, Bistrița-Năsăud county; nave, south wall, details of the Sunday Cycle. The surface is covered with a fire retardant applied directly onto the painting.

Foto 3 - Biserica de lemn din Sânmihaiul Almașului, Sălaj, naos, boltă.

În fotografiile se observă incizii realizate în stratul de culoare și stratul suport.

Photo 3 - The wooden church from Sânmihaiul Almașului, Sălaj county; nave, arch.

In the photographs we can see incisions in the colour layer and in the support layer.

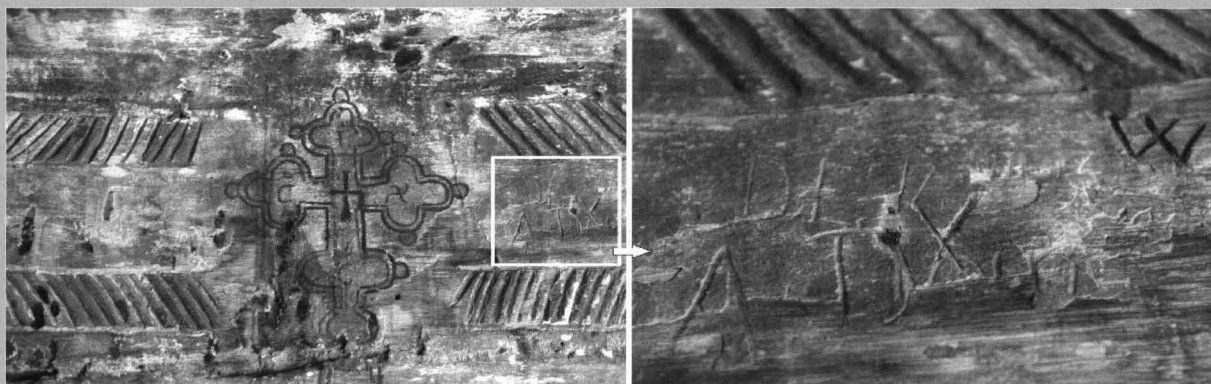

Foto 4 - Biserica de lemn din Zimbor, Sălaj, pronaos, ancadramentul ușii de acces în naos. Suprafața prezintă numeroase degradări printre care și cele cauzate de flăcările lumânărilor și inciziilor până la stratul suport.

Photo 4 - The wooden church from Zimbor, Sălaj county; narthex, framing of the access door into the nave. The surface presents various degradations, also caused by the flames of the candles and the incisions as deep as the support layer.

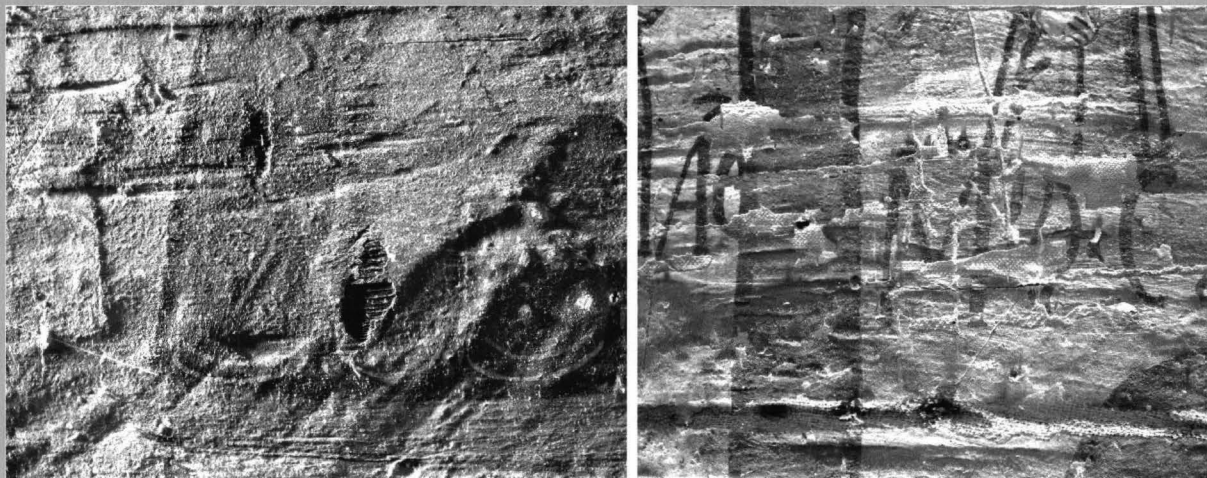

Foto 5 - Biserica de lemn din Runcu Salvei, Bistrița-Năsăud, pronaos, perete de est, arsuri provocate de flăcările lumânărilor și incizii ale stratului de culoare până la stratul de pânză.
Photo 5 - The wooden church from Runcu Salvei, Bistrița-Năsăud county; narthex, east wall, burns caused by the candle flames and incisions of the colour layer as deep as the cloth layer.

Foto 6 - Biserica de lemn din Cizer, Bistrița-Năsăud (actual situată în Parcul Etnografic Național "Romulus Vuia") naos, timpanul peretelui de vest unde pictura este în mare măsură pierdută în urma inciziilor și eroziunilor.

Photo 6 - The wooden church from Cizer, Bistrița-Năsăud county (currently located in the 'Romulus Vuia' National Ethnographic Park); nave, tympan of the west wall where the painting is lost to a large extent following the incisions and erosions.

Foto 7 - Biserica de lemn din Sânpaul, Cluj, naos, perete de vest, pictura de pe balustrada cafasului este brutal degradată de stâlpii praporilor așezați în mod improvizat în vecinătatea picturii.

Photo 7 - The wooden church from Sânpaul, Cluj county; nave, west wall, the painting of the balcony handrail is brutally degraded by the poles of the processional banners placed in an improvised manner close to the painting.

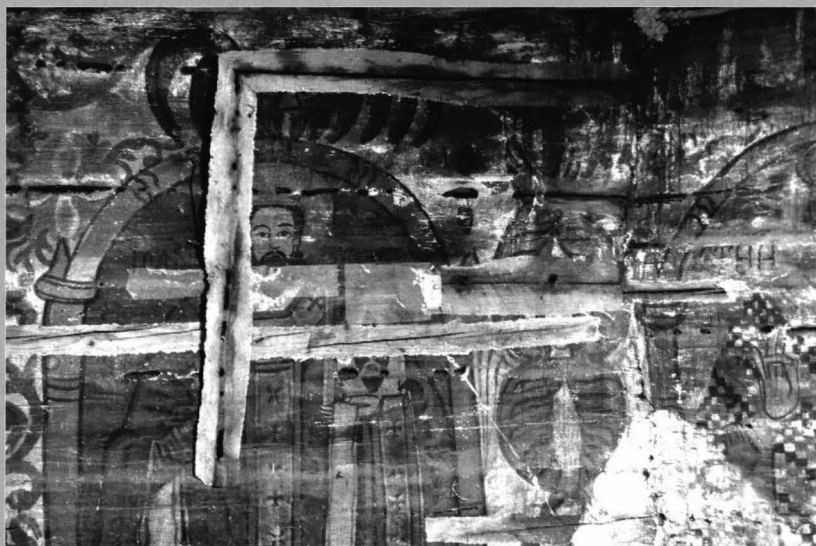

Foto 8 - Biserica de lemn din Runcu Salvei, Bistrița-Năsăud, perete de sud-est, fâșii textile desprinse de suport.
Photo 8 - The wooden church from Runcu Salvei, Bistrița-Năsăud county; south-east wall, textile strips detached from the support.

Foto 9 - Biserica de lemn din Ciumărna, Sălaj, pronaos, ancadramentul ușii de intrare în naos, desen incizat în suport.

Photo 9 - The wooden church from Ciumărna, Sălaj county; narthex, framing of the access door into the nave, drawing incised in the support.

Foto 10 - Biserica de lemn din Agârbiciu, Cluj, pronaos, perete de sud, scena Descântătoarei unde reprezentarea diavolului este deteriorată de multiple incizii și zgârieturi.

Photo 10 - The wooden church from Agârbiciu, Cluj county; narthex, south wall, the Witch scene, where the representation of the devil is damaged by multiple incisions and scratches.

Foto 11 - Biserica de lemn din Runcu Salvei, altar, partea inferioară a pereților, straturi succesive de varuială aplicate peste pictură.

Photo 11 - The wooden church from Runcu Salvei; altar, lower part of the walls, successive layers of whitewashing applied over the painting.

Foto 12 - Biserica de lemn din Sânpaul, Cluj, pronaos, scena Fecioarelor Înțelepte, degradarea picturii la nivelul portretului prin zgârieturi multiple.

Photo 12 - The wooden church from Sânpaul, Cluj county; narthex, scene of the Wise Maidens, degradation of the painting at the level of the portrait through multiple scratches.

Foto 13 - Biserica de lemn din Sânpaul, Cluj, naos, perete de nord, zona Sf. Militari, suprafața a căpătat un aspect lucios fiind atinsă frecvent de mâinile și hainele credincioșilor.

Photo 13 - The wooden church from Sânpaul, Cluj county; narthex, north wall, area of the Soldier Saints, the surface has a glossy feel as it is frequently touched by the hands and clothes of the believers.

Foto 14 - Biserica de lemn din Sânpaul, Cluj, timpanul catapetesmei acoperit aproape în întregime de icoane și ștergare, fixate pe suport cu cuie de metal.

Photo 14 - The wooden church from Sânpaul, Cluj county; the tympan of the iconostasis is covered almost entirely with icons and towels, fixed on the support with metal nails.

